

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Бордюжа А.С., аспірантка

Інститут агроекології і природокористування НААН України

Проаналізовано сучасний стан інформаційного забезпечення сільськогосподарського землекористування. Визначено роль Державного земельного кадастру як інформаційної системи земельних ресурсів. Запропоновано вдосконалення земельної інформаційної системи з метою забезпечення екобезпечного сільськогосподарського землекористування.

Ключові слова: *сільськогосподарське землекористування, земельний кадастр, земельна інформаційна система, земельно-кадастрова інформація.*

Постановка проблеми

Земля є одним із важливих природних ресурсів, що використовується людьми як засіб виробництва для задоволення потреб суспільства. У сучасних ринкових умовах земля – одна з головних складових функціонування економіки, оскільки як використання земельних ресурсів поширюється на різні сфери людської діяльності: сільське господарство, промисловість, лісове господарство, тощо.

На теперішній час Україна знаходиться на етапі становлення ринкової економіки. В сфері управління земельними ресурсами існує ряд нерозв'язаних питань, які виникли у процесі проведення земельної реформи. Реформування земельних відносин та системи землекористування до цього часу не дало позитивних

виробничих результатів і не розв'язало питань щодо забезпечення раціонального,

екобезпечного й ефективного землекористування, охорони родючості ґрунтів і земельних ресурсів.

Нині в Україні розвиток та ефективність сільськогосподарського виробництва не відповідають потенційним можливостям земельних ресурсів. Використання великої кількості техніки, матеріальних і людських ресурсів для обробки ґрунту та догляду за посівами, відсутність подекуди необхідних матеріально-технічних засобів землеробства, впровадження недоцільних систем землеробства й технології призвели до неефективної структури сільськогосподарського землекористування, внаслідок чого посилюються деградаційні процеси. У зв'язку з цим виникає невідповідність суспільно-

виробничих відносин, зокрема земельних, потребам сталого розвитку аграрного виробництва.

Отже, дуже важливим є розв'язання проблеми використання земельних ресурсів. Особливе значення при цьому має застосування комплексу заходів і механізмів щодо створення та забезпечення ефективної системи управління земельними ресурсами, яка б сприяла збереженню родючості земель й охоплювала соціальні, правові, економічні та технічні аспекти формування сільськогосподарського землекористування.

Організація управління земельними ресурсами здійснюється на основі інформації про земельні ділянки. За таких умов неабияку роль відіграє земельно-кадастрова інформація, бо державні органи й господарські структури, а також громадяни та юридичні особи, які залучені у земельні відносини, зацікавлені в її наявності й об'єктивності. Тому не може бути сумнівів у необхідності інформаційного забезпечення сільськогосподарського землекористування. Адже інформація про землю, необхідна для належного ефективного управління земельними ресурсами країни. Це є безперечним фактом і передумовою створення та функціонування земельно-кадастрової інформаційної системи.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій

Питаннями управління земельними ресурсами в сфері інформаційного забезпечення земельного кадастру займалися такі вітчизняні вчені, як Д.І. Бабміндра, В.А. Боклаг, В.Г. В'юн, В.В. Горланчук, Т.О. Євсюков, А.В. Мерзляк, М.В. Смолярчук, А.Я. Сохнич,

О.А. Сохнич,
Р.Б. Таратула,
Р.В. Тихенко.

М.Г. Ступень,
О.В. Тихенко,

Питання створення та функціонування баз даних, інформаційних і кадастрових систем, кадастрового забезпечення й ведення земельного кадастру розглядали у своїх працях А.А. Варламов, А.П. Вервейко, М.О. Володін, С.А. Гальченко, А.С. Даниленко, Р.М. Курильців, М.Г. Лихогруд, М.Г. Мальцев, І. Перович, Л.Л. Перович, Л.М. Перович, А.М. Третяк.

Серед зарубіжних науковців, які вивчали вказану проблему, слід відзначити таких, як Р. Беннетт (R. Bennett), Д. Валлес (J. Wallace), Я. Вільямсон (I. Williamson), С. Енемарк (S. Enemark) та ін.

Однак дослідження згаданих учених торкаються проблеми у сфері управління земельними ресурсами та охорони земель, а питання інформаційного забезпечення землекористування є маловивченими і потребують глибших досліджень, а саме щодо створення інформаційної системи сільськогосподарського землекористування з метою забезпечення його екобезпеки.

Мета статті – визначити проблеми інформаційного забезпечення сільськогосподарського землекористування та обґрунтувати вдосконалення інформаційної системи його екобезпеки.

Виклад основного матеріалу

Загалом земельні ресурси розглядаються як фізичний об'єкт, якому притаманні певні просторові характеристики. Інформація про земельні ресурси є основою для прийняття рішень, пов'язаних з інвестиціями, розвитком і управлінням територія-

ми. Від наявності інформаційної системи земельних ресурсів, що відображається земельно-кадастровою інформацією, залежать стан використання останніх, можливість здійснення екологічної та економічної оцінки земель, а також розв'язання екологічних і економічних проблем, які виникають при управлінні використанням земельного фонду країни [1, с. 451].

Земельно-кадастрова інформація є інформаційною основою для оцінки землекористування, ведення Державного земельного кадастру й відіграє важливу роль у збалансованому розвитку земельних відносин країни [4, 5]. Її використовують у землевпорядкуванні при плануванні землекористування та охорони земель, оцінці сільськогосподарської діяльності, здійсненні цивільно-правових угод пов'язаних із землею, визначенні розмірів земельного податку, організації заходів щодо раціонального використання земельних ресурсів та управління ними.

У сфері сільського господарства земельно-кадастрова інформація відображає стан земель і слугує базисом для аналізу існуючого стану сільськогосподарського землекористування, його відповідності критеріям раціональності й екологічної безпечності та визначення екологічної придатності земель до вирощування тих чи інших сільськогосподарських культур, розроблення системи сівозмін щодо ведення землеробства тощо.

Земельні ресурси формують потенціал агропромислового комплексу, тому головним питанням при виробленні стратегії збалансованого землекористування є взаємне узгодження екологічних, економічних і

соціальних чинників розвитку для забезпечення оптимального поєднання використання та охорони земельних ресурсів [2, с. 38].

У межах дослідження питання інформаційного забезпечення сільськогосподарського землекористування необхідним стає впровадження механізмів щодо систематичного збирання, опрацювання й аналізу інформації про стан земельних ресурсів на еколого-економічних засадах, а саме забезпечення екобезпечного сільськогосподарського землекористування.

Для збереження, нагромадження і своєчасного оновлення інформації про стан земельних ресурсів, характер їх використання застосовують інформаційні системи (бази даних), які містять таку інформацію. За сучасного розвитку людства й технічного прогресу використовують комп'ютерні програми для побудови інформаційної системи, де зберігається інформація. В даному випадку інформація про земельні ресурси, що необхідна для проведення аналітичної роботи та прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень, розроблення планів і прогнозів стосовно раціонального використання й охорони земель. Такий державний банк даних про кількісний та якісний стан земель у нашій країні є складовою Державного земельного кадастру.

Державний земельний кадастр містить систему земельно-кадастрової інформації – відомостей і документів про правовий режим земель, їхній розподіл серед власників землі та землекористувачів, у тому числі орендарів, за категоріями земель, про якісну характеристику й

народногосподарську цінність останніх.

Земельний кадастр – це державна інформаційна структура, яка забезпечує базу основу всіх державних функцій і заходів у сфері використання та охорони земель в АПК. Без використання даних інформаційної

системи земельного кадастру практично жодна з функцій управління не може бути реалізована повною мірою. Систему взаємозв'язку земельного кадастру з економічними процесами управління земельними ресурсами показано на рисунку 1.

Рис. 1. Система взаємодії земельного кадастру з економічними процесами управління земельними ресурсами

У процесі здійснення земельного кадастру, моніторингу земель, землеустрою, державної реєстрації земельних ділянок збирають необхідну земельно-кадастрову інформацію. Функції ведення Державного земельного кадастру покладено на центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів – Державне агентство земельних ресурсів України (Держземагентство). Держземагентство здійснює облік земель, що відображає стан земельних ресу-

рсів, у тому числі земель сільськогосподарського призначення. Облік земель здійснюється за такими статистичними формами:

Форма 6-зем – містить звіт про наявність земель і розподіл їх за власниками землі, землекористувачами, вгіддями та видами економічної діяльності;

Форми ба-зем і бб-зем – обліковують відповідно зрошувані та осушені землі;

Форма 2-зем – містить дані про землі за формами власності.

Найважчий обліковий матеріал (6-зем і 2-зем) переважно є обліком землекористувачів, а не земель [5, с. 100]. Контроль за якістю земель у нашій державі ведеться лише на папері, теоретично.

Здійснення моніторингу земель покладено на Державну установу «Інститут охорони ґрунтів України», яка проводить ґрунтово-агрохімічні обстеження земель сільськогосподарського призначення та визначає стан ґрунтів за рядом біологічних, агрохімічних й агрофізичних показників.

Ведення Державного земельного кадастру регламентується та здійснюється відповідно до порядку ведення Державного земельного кадастру. Порядок хоч і наводить перелік відомостей, що відображаються у земельному кадастрі, проте не розв’язує питання повноти даних про земельні ресурси в земельній інформаційній системі. Адже інформація про якісні показники, які мали б відповідно до постанови відображатися, не враховано у Національній кадастровій системі.

Щодо питання якісного обліку, то якщо і має місце визначення певних характеристик земель, то дані збираються й обліковуються в окремій установі, що не пов’язана з веденням Державного земельного кадастру. Нині система земельно-кадастрового обліку в Україні зводиться тільки до правового погляду реєстрації прав, обмежень, обтяжень на земельні ділянки, а також на облік меж земельних ділянок і земельних угідь.

Можна стверджувати, що нагромадження інформації про стан земельних ресурсів у нашій державі від-

бувається розгалужено. Вона акумулюється в різних установах, які проводять дослідження стану землекористування відповідно до своєї спрямованості. У масштабі країни нагромаджується неузгоджена, подекуди недостовірна та несумісна земельна інформація, що унеможливає створення ефективної земельної інформаційної системи. І навіть наявність порядку ведення Державного земельного кадастру не розв’язує проблеми щодо одержання достовірної й актуальної інформації.

Стосовно інформаційного забезпечення управління земельними ресурсами в Україні існує ряд проблем:

- застарілість підходів і технологічних прийомів невідповідність сучасним вимогам ринкових відносин;
- уявленням про роль та місце земельно-кадастрової інформації й використання інформаційних систем у сучасному земельно-кадастровому обліку в нашій державі є дискусійними;
- нагромадження неузгодженої, подекуди недостовірної та несумісної кадастрової інформації;
- дані земельно-кадастрового обліку мають статистичний характер;
- якісний облік земель в автоматизованій системі Державного земельного кадастру не відображається.

У контексті збалансованого розвитку землекористування особливого значення набувають цілісність земельно-кадастрової інформації й взаємозв’язок екологічної та економічної складових земельної інформаційної системи. Адже облік землі лише за окремими показниками, як правило, не може бути доста-

тньо інформативним, а отже, обґрунтованим.

Державний земельний кадастр як інформаційна основа забезпечення управління земельними ресурсами має бути комплексною інформаційною системою, тобто багаточільовим. Нині він в Україні є інформаційною системою вузької спрямованості, що містить сукупність відомостей і документів про місце розташування й правовий режим цих ділянок, їхню оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристики, розподіл серед власників землі й землекористувачів.

Із зарубіжного досвіду багаточільовий кадастр слугує базисом для оподаткування, реєстрації прав на володіння землею і містить відомості про природний стан первинних землеоціночних одиниць. В Європі існує інформаційна система, яка поєднує комплексну інформаційну систему обліку ресурсів. System of Environmental-Economic Accounting (SEEA) [6], створена статистичним відділом Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1993 році та являє собою систему еколого-економічного обліку. Мета SEEA – відображення існуючих взаємозв'язків економіки і навколишнього середовища й забезпечення інформаційної бази для комплексної еколого-економічної політики. Система комплексного екологічного та економічного обліку є інструментом, який може допомогти відстежувати виснаження природних ресурсів і деградацію навколишнього середовища. Підсистеми в рамках SEEA містять детальну інформацію про конкретні ресурси або сектори, у тому числі про енергію, воду, риба-

льство, землю й екосистему та сільське господарство.

Земельна інформаційна система в Україні повинна базуватися на еколого-економічних засадах для забезпечення екобезпечного сільськогосподарського землекористування.

Спираючись на світовий досвід щодо створення і функціонування багаточільового кадастру, доцільним в удосконаленні інформаційної системи земельних ресурсів у нашій державі є об'єднання відомостей різної спрямованості (екологічні, економічні, правові, вартісні) в комплексну систему за природними, економічними та юридичними ознаками. Тобто при обліку сільськогосподарських земель у кадастрі дається характеристика всіх земельних ділянок за їхніми природними властивостями, якістю, екологічними й економічними показниками.

З огляду на різноплановість земельної інформації стосовно формування інформаційної системи земельних ресурсів пропонується нова концепція створення інформаційної системи землекористування на базі Державного земельного кадастру, Державного реєстру прав на нерухоме майно, даних агрохімічного обстеження ґрунтів. Земельно-кадастрова інформація для інформаційної системи землекористування формується на основі облікових матеріалів органів державного управління, статистичних даних підприємств і організацій, одержанні інформації шляхом спеціальних технічних засобів – аерокосмічних, геодезичних та інших методів, агрохімічних досліджень, інвентаризації, моніторингу стану земель (рис. 2).

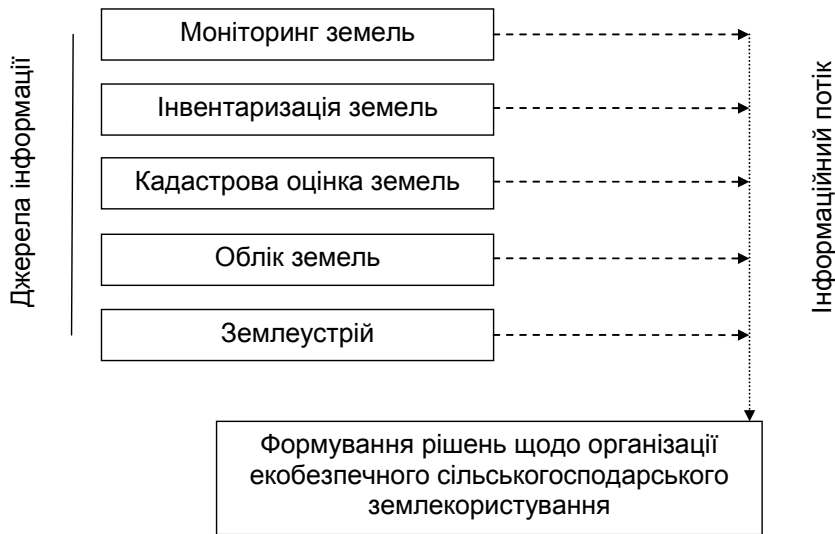

Рис. 2. Джерела формування інформації щодо організації екобезпечного сільськогосподарського землекористування

Особливості сільськогосподарського землекористування буде вивчатимуться на основі таких характеристик території, як:

- правові показники (форма власності, ідентифікація земельної ділянки, місцезнаходження);
- кількісні показники (технічні показники – площа, периметр, координати поворотних точок, конфігурації земельної ділянки);
- якісні показники (властивості ґрунтів, їхня родючість, гранулометричний склад тощо);
- екологічні показники (екологічний стан території, якісна оцінка);
- економічні показники (ефективність та інтенсивність використання земельних ресурсів);
- вартісні показники (грошова оцінка).

Перетворення інформаційної системи земельних ресурсів у комплексну, при поєднанні екологічних і економічних характеристик земле-

користування є доцільним. Адже відповідно до рішення Конвенції про збалансоване використання природних ресурсів (Ріо-де-Жанейро, 1992) управління земельними ресурсами має здійснюватися на засадах збалансованого розвитку природокористування.

Уже не новий той факт, що на нинішній час Україна знаходиться на етапі становлення ринкової економіки, тому в нашій державі потрібно здійснювати реформування існуючої системи організації й управління земельними ресурсами, спираючись на поєднання принципів збалансованого розвитку та ринкової економіки.

Формування екобезпечного землекористування неможливе без вивчення головних чинників використання земель. Під екобезпечним землекористуванням розуміють не просто екологічно спрямовану сільськогосподарську або іншу галузеву діяльність, а цілеспрямоване вико-

ристання землі, яке формує територіально-просторові об'єкти, що мають відношення до поверхні землі й впливають на неї, не порушуючи екологічної рівноваги.

Удосконалення інформаційної системи земельних ресурсів дає можливість одержати повну і достовірну інформацію про стан сільськогосподарського землекористування. За наявності інформації достатньої кількості та відповідної якості стає реальним у подальшому створення методики комплексної оцінки землекористування [1, с. 2].

Комплексна оцінка сільськогосподарського землекористування буде представлена багатофакторним аналізом за екологічними, правовими, економічними показниками певної території з метою забезпечення екобезпечного сільськогосподарського землекористування. Такий підхід дасть змогу оцінювати стан землекористування не тільки за правовим режимом складеної інфраструктури території, але й враховувати різні ландшафтні умови, рівень забруднення, ефективність використання ділянок, що в подальшому сприятиме раціональному плануванню режиму використання земельних ресурсів та ефективному використанню потенціалу земель.

Висновки. Дослідження свідчать, що для вдосконалення механізму створення інформаційної системи сільськогосподарського землекористування слід змінити методичні основи формування інформації. На нашу думку, до методичних питань, які потребують розв'язання, потрібно віднести такі:

– розроблення системи показників і критеріїв для формування повної інформації про екобезпечне сіль-

ськогосподарське землекористування;

– створення методики еколого-економічної оцінки землекористування як основи формування достатньої інформації про землекористування;

– автоматизацію збирання, опрацювання та представлення необхідної інформації (створення необхідного програмного забезпечення, здатного задовольнити формування екобезпечного сільськогосподарського землекористування.

Земельна інформаційна система в Україні повинна бути створена на еколого-економічних засадах для забезпечення екобезпечного сільськогосподарського землекористування.

Спираючись на світовий досвід щодо формування і функціонування багатоцільового кадастру, для вдосконалення інформаційної системи земельних ресурсів запропоновано об'єднання відомостей різної спрямованості в комплексну систему за природними, економічними та юридичними ознаками.

З огляду на різноплановість земельної інформації стосовно створення інформаційної системи земельних ресурсів пропонується нова концепція створення інформаційної системи землекористування на базі Державного земельного кадастру, Державного реєстру прав на нерухоме майно, даних агрохімічного обстеження ґрунтів.

Формування інформаційної системи сільськогосподарського землекористування покликане розв'язати проблему щодо одержання повної інформації, необхідної для проведення оцінювання стану землекористування з метою забезпечення еко-

безпечного сільськогосподарського землекористування.

Список літератури

1. Боклаг В.А. Інтегровані земельно-інформаційні системи як механізм удосконалення управління земельними ресурсами [Електронний ресурс] / В.А. Боклаг. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/apdu/2009_1/doc/2/13.pdf

2. Гуторов О.І. Проблеми та стратегічні пріоритети використання земельних ресурсів у сільському господарстві України / О.І. Гуторов // Вісн. ХНАУ. – Сер. «Економічні науки». – 2010. – № 6. – С. 37–48.

3. Євсюков Т.О. Удосконалення структури екологічної та економічної інформації використання земель / Т.О. Євсюков, О.А. Сохнич // Наук. вісн. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 450–457. Сер. «Економічні аспекти екологізації землекористування».

4. Мерзляк А.В. Земельний кадастр у структурі державного управління земельними ресурсами : монографія / А.В. Мерзляк, В.А. Боклаг. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 100 с.

5. Новаковський Л.Я. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування / Л.Я. Новаковський, Л.Я. Олещенко. – К. : Урожай, 2007. – 276 с.

6. System of Environmental-Economic Accounting (SEEA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd/envaccounting/seea.asp>.

Проанализировано современное состояние информационного обеспечения сельскохозяйственного землепользования. Определена роль Государственного земельного кадастра как информационной системы земельных ресурсов. Предложено усовершенствование земельной информационной системы в целях обеспечения экобезопасного сельскохозяйственного землепользования.

Ключевые слова: *сельскохозяйственное землепользование, земельный кадастр, земельная информационная система, земельно-кадастровая информация.*

The modern state of information support of agricultural land use was analyzed. The article describes the role of state land cadastre as land information system. It is proposed to improve the land information system to ensure effective environmentally-save land use.

Keywords: *agricultural land use, land cadastre, land information system, land cadastre information.*